

YOKSULLUKLA MÜCADELE'NİN İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Suat SÖYLEMEZ

Yrd.Doç.Dr., Dumlupınar Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, suatsoylemez@gmail.com

ÖZET: Yoksulluk, hayatın devamını sağlamak için gerekli gelir ve ürün eksikliğinden, açlık ve yetersiz beslenmeye, eğitim ve diğer temel hizmetlere erişimde yaşanan sıkıntılardan, hastalık sebebiyle ölümlere, evsizlik ya da barınma imkânlarındaki yetersizliklerden, sağlıksız çevre koşullarına ve sosyal dışlanma ve ayrımcılığa kadar birçok şekilde ortaya çıkabilen bir olgudur. Yoksulluğu bu şekilde, hayatın tüm yönlerinde ortaya çıkan eksiklik ve yoksunlukları dikkate alarak ortaya koymak, aynı zamanda insan hakları-yoksulluk ilişkisini gündeme getirmiştir. Yoksullukla mücadelenin insan hakları bağlamında değerlendirilmesi, bu gündemin önemli bir boyutudur. Yoksulluğa bu açıdan bakış, yoksullukla yalnızca ekonomik kalkınma programları ya da iyi niyet ve hayırseverlik mekanizmalarıyla mücadele edilemeyeceğini ortaya koymaktadır. Yoksulluğun insan haklarına duyarlı bir yaklaşımla ele alınması, bir taraftan yoksullukla mücadelenin insan hakları koruma mekanizmaları arasındaki yerini alarak güçlenmesini sağlarken diğer taraftan da insan haklarının gerçekleşmesi önünde bir sorun olan yoksulluğun önlenmesi konusunda yeni bir bakış açısı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, İnsan Hakları, Yoksullukla Mücadele, Hak Temelli Yaklaşım.

EVALUATION OF FIGHT AGAINST POVERTY IN THE CONTEXT OF HUMAN RIGHTS

ABSTRACT: Poverty has various manifestations, including lack of income and productive resources sufficient to ensure sustainable livelihoods; hunger and malnutrition; ill health; limited or lack of access to education and other basic services; increased morbidity and mortality from illness; homelessness and inadequate housing; unsafe environments; and social discrimination and exclusion. Put forth poverty in this way with taking into account deficiencies and deprivation in all aspects of life also brought the relationship between human rights and poverty. Evaluating fight against poverty in the context of human rights is an important dimension of the agenda. Accordingly, this approach shows that poverty could not be dealt only with economic growth programs or aid and charity mechanisms. A human rights oriented understanding of poverty on one hand would empower the position of fight against poverty in human rights mechanisms and on the other hand would provide a new perspective on prevention of poverty which is considered as an obstacle against fulfillment of human rights.

217

Keywords: Poverty, Human Rights, Fight Against Poverty, Right Based Approach.

GİRİŞ

Klasik yaklaşımlar çerçevesinde genel olarak, kişilerin gelir ve tüketim seviyelerindeki bir yetersizlik olarak anlaşılan yoksulluk sorununa bakış açısı, son dönemlerde konunun uluslararası kamuoyundaki ağırlığının da artmasıyla birlikte farklılaşmaya başlamıştır. Bu süreçte ekonomik kaynak eksikliğinin yoksulluğun sadece tek bir yönüne dikkat çektiği, güvensizlik, hizmet ve fırsatlardan yararlanmada ortaya çıkan yoksunluklar ve sosyal dışlanma gibi faktörlerin de yoksulluğun anlaşılmasında önemli noktalar olduğu kabul edilmiş ve konu daha geniş bir açıdan ve çok boyutlu bir şekilde ele alınmaya başlamıştır.

Bu çerçevede yoksulluk, en genel düzeyde, özgür olmaktan istediğini yapabilmeye kadar geniş bir hayat yelpazesini etkileyen kararlarda kabul edilebilir seçeneklerin eksikliği olarak değerlendirilebilir. Hayatın temel gereksinimlerini karşılamak için yetersiz kaynağa sahip olmak, sık hastalık nöbetleri ve erken ölüm, kişinin kendini ve dünyayı kavrama yeteneğini zayıflatacak bir cehalet ve eğitim seviyesinde olması, fiziksel ve ruhsal sağlığı tehlikeye atan yaşam koşulları, tatmin edici olmayan tehlikeli işler, belirgin bir itibar eksikliği, diğerlerinin yeterince saygılı olmaması ve toplumsal ilişkilerden dışlanma gibi tatmin edici bir yaşamın tüm yönlerinde yetersizlik ve yoksunluk da yoksulluğun kaçınılmaz sonuçlarıdır (Foster vd.,2013).

Yaşamak için gerekli temel insan ihtiyaçlarının minimum düzeyde bile olsa karşılanıp karşılanmadığının, temel kriter olarak değerlendirilmesine dayanan bu algılama biçiminde yoksulluk, hayatın devamını sağlamak için gerekli gelir ve ürün eksikliğinden, açlık ve yetersiz beslenmeye, eğitim ve diğer temel hizmetlere erişmede yaşanan sıkıntılardan, hastalık sebebiyle ölümlere, evsizlik ya da barınma imkanlarındaki yetersizliklerden, sağlıksız çevre koşullarına ve sosyal dışlanma ve ayrımcılığa kadar bir çok şekilde ortaya çıkabilen bir olgudur (UN,1995:pr.19). Yoksulluğu, hayatın tüm yönlerine etkileri ve insan haklarıyla ilişkisini gözden kaçırmadan ortaya koyabilmek için Amartya Sen'in "yapabilirlik" yaklaşımı uygun bir çerçeve sağlamaktadır (UN,2004:6). Bu yaklaşım, yoksulluk ve insan hakları arasındaki bağlantının açıklanmasında dikkate alınması gereken bir yaklaşımdır. Yapabilirlik kavramı insan hakları ve yoksulluk arasında bir köprü olarak görülebilir çünkü yapabilirlik hem yoksulluğun hem de insan haklarının anlaşılmasında kavramsal bir öneme sahiptir.

Yapabilirlik yaklaşımının temelinde insanın refahı üzerine kurulmuş bir kavramsallaştırma bulunmaktadır. Yani yapabilirlik yaklaşımı, insanın refahını oluşturan şeylerin anlaşılmasında önemli bir noktayı oluşturmaktadır (UN,2004:6). Buna göre insanın refahı temel olarak yapmak ya da olmak istediği birbiriyle ilişkili bir grup işlevden, yapabildikleriyle ilgili bir durumdur. Yani bir insan yapmaya ya da olmaya değer verdiği bir grup işlevden ne kadarını yapabiliyorsa o kadar refah içindedir. Bir anlamda insanın refahı yapmaya ya da olmaya değer verdiği işlevlerin ne kadarını yapabildiğine bağlıdır. Bir insan, aç kalmamak ya da toplum yaşamının bir parçası olabilmek gibi değer verdiği işlevleri ne kadar geniş bir anlamda yapabiliyorsa o kadar refah içindedir.

Bu bağlamda yoksulluğun insan haklarını ihlal eden bir olgu olarak görülebilmesinin temelinde yatan düşüncenin, yoksulluğun temel yapabilirliklerde bir yoksulluk olarak algılanmasında yattığı görülecektir. Bu düşünce insan haklarının birçoğunun da yapabilirlik hakları olarak görülebileceği düşüncesiyle birlikte değerlendirildiğinde, doğal olarak yoksulluğun, insan haklarını ihlal eden bir olgu olduğu sonucuna ulaşılabacaktır.

218

Yoksulluk ve insan hakları arasındaki ilişkiyi daha iyi anlayabilmek için insan haklarına dair bir takım temel prensiplere değinmek gerekir. Bu prensiplerin en başında insan haklarının bütünselliği gelmektedir. İnsan haklarının bütünselliği esastır, çünkü sivil ve politik hakların tam anlamıyla gerçekleşmesi sosyal, ekonomik ve kültürel hakların sağlanmasına bağlıdır. Aynı zamanda bu ilişki tersi durum için de geçerlidir. Bu yüzden, çeşitli nedenlerle zaman zaman farklı kategorilerle değerlendirilseler bile, insan hakları ancak bir bütünsellik içinde, birbirlerine bağımlı ve birbirleriyle ilişkili bir bütün olarak anlaşılmalıdır (Piovesan, 2003:3). Bu haklardan herhangi birinin gerçekten varlığından bahsedebilmek için insan haklarının tümünün sağlanması gerekir. Ekonomik, sosyal ve kültürel hakların gerçekten sağlanmadığı bir durumda, sivil ve politik haklar sırf yasal bir kategoriden öteye gidemez. Veya tam tersine gerçek anlamda sivil ve politik hakların ve özgürlüğe dair geniş bir algılamının olmadığı bir durumda ekonomik, sosyal ve kültürel haklar gerçek anlamlarını ifade edemez (Espieil'den akt. Piovesan, 2003:4).

İnsan haklarının bütünselliğinin önemi 1993 yılında Viyana İnsan Hakları Konferansında da dile getirilmiştir. Konferans deklarasyonunun 5. maddesine göre, "Bütün insan hakları, bütünsel, evrensel ve birbirleriyle ilişkili ve birbirlerine bağlıdır. Uluslararası toplum insan haklarına küresel ölçekte, aynı temelde ve aynı duyarlılıkla adil ve eşit bir şekilde davranmalıdır"(UN, 1993:pr.5). Bu bağlamda yoksulluğun insan haklarını ihlal eden bir sorun olarak kabul edilmesi ve yoksullukla mücadelenin aynı zamanda insan haklarına saygı gösterme, koruma ve geliştirme zorunluluğunun da bir parçası olarak görülmesi sürecinde, yoksullukla doğrudan ilgili olan ekonomik, sosyal ve kültürel hakların, diğer haklarla bağlantılı ve etkileşimli olarak insan haklarının bütünselliği ilkesi çerçevesinde ele alınması ilk ve önemli bir adımı oluşturmaktadır.

İnsan Hakları -Yoksulluk ilişkisi

Yoksulluğun anlaşılmasına, ölçülmesine ve mücadele araçlarına yönelik gündemlerde, yoksulluğun anlaşılması için hayatın tüm yönlerinde ortaya çıkan eksiklik ve yoksullukların dikkate alınması gerektiğinin giderek daha fazla kabul görmesi aynı zamanda yoksulluk sorununun insan haklarıyla ilişkili olarak el alınmasını da etkilemiştir. İnsan hakları, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, yoksulluk ve yoksullukla mücadele konuları arasında oldukça güçlü kavramsal bağlantılar vardır.

İlk adımda bu konular arasında kurulabilecek bağlantı, hepsinin de esasında insan onuru kavramından hareket ediyor olmalarıdır (British Institute of Human Rights, 2008:2). Temel olarak bu konular tüm insanlar için insan onuruna

yakışır bir hayatın teminine odaklanırlar. Bu kavramlar etrafında yapılan gerek akademik tartışma ve incelemelere, gerekse ulusal ve uluslararası kurumsal çalışmalara bakıldığında, “insani bir yaşam için gerekli koşulların sağlanmasının” temel amaç olduğu görülecektir.

Bu kavramsal bağlantının yanı sıra, yoksulluk ve insan hakları arasında nedensel bir bağlantı da vardır. Çünkü yoksulluk içinde yaşamak, yoksulluk içinde yaşayan insanlar için, aynı zamanda ulusal ve uluslararası belgelerde tanınan beslenme, barınma, sağlık ve eğitim gibi en temel haklardan bile mahrum olmak anlamına gelmektedir. Çoğu durumda yoksullukla doğrudan bağlantılı bu haklardan mahrum olmak aynı zamanda sivil ve politik hakları da anlamsız hale getirebilmektedir. Çünkü aynı toplum içinde yaşayan insanlar arasında çeşitli alanlardaki haklarının ihlal edilmesine karşı en savunmasız durumda olanlar genellikle yoksullardır (Parr, 2007). Bu durumda bir taraftan yoksulluk insanları haklarından mahrum bırakırken diğer taraftan haklarından mahrum olmak, insanların yoksulluğa düşmesine ya da yoksulluğun şiddetlenmesine sebep olabilmektedir. Bu gerçekler ışığında, insan haklarının ihlal edilmesi yoksulluğun hem sebebi hem de sonucu olarak değerlendirilebilir.

Bunlara ilave olarak yoksulluk ve insan hakları arasındaki işlevsel bağlantı da unutulmamalıdır. Buna göre insan hakları, yoksullukla mücadelede, konunun yasal bir çerçeve içinde ve hak ve özgürlükler bağlamında ele alınmasını sağlayabilecektir. Örneğin yoksullukla mücadelenin önemli gündem maddeleri olan beslenme, sağlık, barınma, eğitim gibi temel ihtiyaçların sağlanması, günümüzde zaten birçok insan hakları belgesinde uygun koşullarda yaşama hakkı, eğitim hakkı, sağlık hakkı olarak sayılmıştır.

Buraya kadar yaptığımız kısa açıklamalardan da görüleceği gibi, yoksulluk olgusunu, insan hayatının tüm yönleri üzerindeki etkilerini dikkate alarak değerlendirdiğimizde, bu olgunun yoksulluk içinde yaşayan insanlar için normal bir durum değil insanlık için kabul edilemez bir sorun olduğunu (Bengoa, 2004:2) görmemek mümkün değildir. Aynı şekilde insan haklarını geniş bir açıdan değerlendirdiğimizde, yoksulluk sorununun insan haklarının gerçekleşmesi önünde bir engel olduğunu fark etmemek de pek mümkün gözükmemektedir (UN, 2001:pr.8). Bu çerçevede, günümüzde insan hakları örgütleri yoksulluğun insan haklarıyla ilgili bir sorun olduğunu ve beslenme, barınma, sağlık gibi temel ihtiyaçların yoksulluk nedeniyle karşılanamamasının, insan hakları ihlali olduğunu geniş ölçüde kabul etmektedirler. Bu durum aynı zamanda yoksulluğun engellenememesinin insan haklarının gerçekleşmesinin önünde bir engel olduğu gerçeği açısından da geçerlidir (International Council on Human Rights Policy, 2003:21).

219

İnsan Hakları-Yoksulluk İlişkisine Dair Kurumsal Düzenlemeler

Aslında BM bünyesindeki uluslararası insan hakları belgelerinde, doğrudan yoksulluk kavramı kullanılarak oluşturulmuş, yoksulluğun insan haklarını ihlal eden bir sorun olduğuna dair bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak insan haklarının gerçekleşmesi ve yoksulluğun önlenmesi arasındaki pozitif yönlü ilişkiyi birçok hükümden çıkarmak mümkündür. Örneğin, Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin başlangıç kısmında yer alan “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi uyarınca korkudan ve yokluktan arınmış özgür insan ülküsüne ancak kişisel ve siyasal hakların yanı sıra, herkesin ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan yararlanabileceği koşullar yaratıldığında ulaşılabileceğinin bilincinde olarak” ifadesi, eğitim, sağlık, beslenme, barınma gibi sosyal hakları ihlal ettiğinde şüphe olmayan yoksulluğun, insan haklarının gerçekleşmesinin önünde de bir engel olduğu düşüncesini desteklemektedir (Picod, 2004:2). 1993 yılında Viyana’da toplanan Dünya İnsan Hakları Konferansında, sivil, politik, sosyal, ekonomik tüm hakların birbirleriyle bağımlılık ve etkileşim içinde bir bütün olduğu dile getirilmiştir (UN, 1993:pr.1-5). Buna göre tüm insan hakları aynı derecede saygıyla ele alınması gereken eşit öneme sahip haklardır.

Bu perspektiften bir düşünceyle esasında yoksulluğun, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin kabul edildiği 1948 yılından bu yana, insan haklarını ihlal eden bir sorun olarak düşünülmesi gerekir. Çünkü yoksulluk, hem İHEB’in 3. paragrafında belirtilen yaşam hakkını hem de 25 ve 26. paragraflarında belirtilen uygun koşullarda yaşama, sağlık, eğitim gibi temel hakları sistematik olarak ihlal etmektedir. Aslında o tarihten beri apaçık ortada durmakta olan yoksulluğun insan haklarını ihlal eden bir sorun olduğu gerçeği, ancak 1990’lı yılların başından itibaren uluslararası toplum tarafından dikkate alınmaya başlanmıştır (Picod,2004:5). Özellikle Birleşmiş Milletler bünyesinde yapılan çalışmalarla gündeme gelen yoksulluk-insan hakları ilişkisinin 1990’lı yıllardan itibaren gündeme gelmesinin çeşitli sebepleri vardır. Bu sebeplerin en önemlilerinden birisi, bu dönemden itibaren yoksulluğun sadece ekonomik bir yaklaşımla sınırlanmayıp, bu’nun ötesinde sosyal ve siyasal bir içerik kazanmış olmasıdır. Bunda, az gelişmiş ülkelerde hızlı nüfus artışı, kentleşme ve bunun sosyal ve ekonomik yapı üzerinde yarattığı baskılar yanında IMF ve

Dünya Bankası gibi kuruluşların güdümünde uygulanan istikrar ve yapısal uyum politikalarının da rolü vardır (Şenses, 2006:54).

Bu çerçevede Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1992 yılında, şiddetli yoksulluğun insan onurunu ihlal ettiğini ve bazı durumlarda da yaşam hakkını tehdit ettiğini kabul etmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna göre, yaygın yoksulluğu ortadan kaldırmak ve ekonomik, sosyal ve kültürel hakların herkes tarafından tam olarak kullanılabilmesini sağlamak birbirleriyle ilişkili amaçlardır (UN, 1992).

Bundan bir yıl sonra Viyana’da toplanan İnsan Hakları Konferansında, “şiddetli yoksulluğun yaygın bir şekilde varolmasının insan haklarının tam ve etkili biçimde kullanılmasının önünde bir engel” olduğu tekrarlanmıştır (UN, 1993:pr.1-14). Aynı belgede, “şiddetli yoksulluk ve sosyal dışlanmanın insan onurunu ihlal eden bir durum oluşturduğu da kabul edilmiştir”

Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartında ise yoksulluktan kurtulma açıkça bir hak olarak kabul edilmiştir. Aşağıda belirtildiği gibi şart’ın 1. bölümünün girişi 30. maddesiyle birlikte değerlendirildiğinde bu durum açıkça görülmektedir.

“Âkit Taraflar, ulusal ve uluslararası nitelikteki tüm uygun yollarla aşağıdaki hak ve ilkelerin etkili bir biçimde gerçekleştirileceği koşullara ulaşmayı politikalarının amacı sayarlar” (Avrupa Konseyi, 1996:bl.1).

“Herkes, yoksulluğa ve toplumsal dışlanmaya karşı korunma hakkına sahiptir” (Avrupa Konseyi, 1996:md.30).

Yoksullukla Mücadelede İnsan Haklarının Rolü

220

Yoksulluğu önlemeye yönelik yaklaşımlar genellikle, yoksulluğun hayatın devamı için gerekli ihtiyaçları karşılamakla ilgili bir olgu olduğundan hareketle birtakım ihtiyaçların karşılanmasına odaklanırlar. Örneğin yoksullukla mücadelede kişisel ve/veya kurumsal yardım mekanizmalarını ön plana çıkartan düşünceye göre, çeşitli nedenlerden dolayı ihtiyaçlarını karşılayamayan insanlara yardım etmek ahlaki bir erdem olarak değerlendirilmektedir. Yardım temelli yaklaşıma (Katsui, 2008:6) göre amaç sadece ihtiyaçların karşılanmasıdır. Bu yaklaşım, yoksulluğu yapısal sebeplerinden bağımsız bir sorun olarak değerlendiriyor olması, yardım eden ve yardım edilen arasında kurduğu güç ilişkisi, ihtiyaçların karşılanmasında belirleyici olan faktörün yardım edenlerin ahlaki, dini veya başka bazı sebeplerle yardımı uygun bulmaları olması gibi önemli eleştirilere maruz kalmıştır.

Ancak son yıllarda özellikle Birleşmiş Milletler bünyesinde yapılan çeşitli çalışmalarda yoksullukla mücadelenin insan hakları temelli bir yaklaşımla ele alınması gerektiğine yönelik düşüncenin ağır bastığı görülmektedir. Esas olarak yoksullukla mücadelenin, uluslararası insan hakları standartlarının sahip olduğu kriterler çerçevesinde ele alınmasını öngören bu yaklaşım, yoksullukla mücadelede ayrı bazı hak kategorileri yaratmak amacıyla yönelik bir düşünceden hareket etmez. İnsan haklarıyla ilgili en temel uluslararası metinlerde zaten tanınmış olan hak ve hürriyetlerin, yoksulluk nedeniyle ihlal edildiği gerçeğinin altını çizer. Buna göre sağlık, eğitim, beslenme, barınma gibi haklar yoksulluk nedeniyle sistematik olarak ihlal edilmektedir. Yani yoksulluk bu hakların kullanılabilmesinin önünde bir engeldir ve bu hakların gerçekleştirilebilmesi için yoksulluğun ortadan kaldırılması gerekir. Bu nedenle hak temelli yaklaşım, yoksullukla mücadeleyi daha etkili bir çerçeveye oturtmak için, ulusal ve uluslararası düzeyde insan hakları koruma mekanizmalarının bu güne kadar elde ettiği prensipleri yoksullukla mücadele politikalarının içine sokmayı hedeflemektedir.

Birleşmiş Milletler 2006 yılı İnsan Hakları Gününün teması “Yoksullukla Mücadele: Hayırseverlik Değil Yükümlülük” olarak ifade edilmişti. Bu ifade yoksullukla mücadelenin insan hakları penceresinden ele alınmasına yönelik önemli unsurlar içeriyor. Bunlardan biri, yoksulluğun sadece bir gelir düşüklüğü sorunu değil, insanların topluma, toplumun eşit bireyleri olarak katılabilmelerini engelleyen unsurların tamamıyla ilgili bir sorun olduğu fikri. Bu bağlamda yoksulluk, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşım, sağlıklı bir yaşam sürmeye elverişli barınma koşulları, ekonomik ve siyasi hayata katılabilme imkanını içeren bir haklar manzumesi içinde ele alınıyor. İkincisi, bu hakların hayata geçebilmesi için siyasi bir iradenin gerekli olduğuna dikkat çekiliyor. Bu bağlamda, kullanılan kelimenin "sorumluluk" değil "yükümlülük" olması önemli (Buğra, 2006). Bu vurgu yoksullukla mücadelenin sadece ekonomik kalkınma stratejilerinin bir hedefi olarak sınırlandırılmayacağına da altını çiziyor. Buradan hareketle yoksullukla

mücadelenin insan haklarını koruma ve geliştirme amacının merkezi bir ögesi olduğu gibi insan haklarını savunmanın da yoksullukla mücadele sürecinin önemli bir ögesi olduğunu ifade edebiliriz (UN,2006a:pr.4). Yoksullukla mücadelede yükümlülüğe vurgu yapılması aynı zamanda hak temelli bir yaklaşımın geleneksel yoksullukla mücadele stratejilerinden farkını ortaya koyan “hak” ve “ihtiyaç” kavramlarını akla getirmektedir.

Hak kişinin, onurlu bir hayat sürmesini sağlamak için sadece insan olması dolayısıyla talep etmeye yetkili olduğu bir şeydir. Bir hak sorumlu organları bu hakla ilgili önlemler almaya zorlar. İhtiyaç ise tamamen meşru bir istek olabilir ancak, bu isteğin yerine getirilmesi için hiçbir organı zorlama gücüne sahip değildir. (UNDP,2003:1) Haklar her zaman yükümlülükleri tetikler ancak ihtiyaçlar için aynı şey söylenemez. İnsan Hakları daima bu hakları korumakla yükümlü organla bağlantılı olarak ele alınır. Bir hak sahibi; (Boesen-Martin, 2007:11)

- Hak sahibi olmaya yetkisi vardır
- Haklarını talep etme yetkisi vardır
- Hakkı yerine getirmekle görevli olanları sorumlu tutma yetki vardır
- Diğerlerinin haklarına saygı gösterme sorumluluğu altındadır.

Hak temelli yaklaşım açısından yoksullukla mücadele, bir hak sahibi ve bu hakkı yerine getirmekle yükümlü yapı arasında bir ilişki olarak düşünülür. Buna göre hükümetlerin yanı sıra, özel sektör kuruluşları, sivil toplum gibi hükümet dışı organlar da hakların yerine getirilmesi noktasında sorumluluklarını yerine getirmeye zorlanacaklardır. Geleneksel yaklaşımlar çerçevesinde yoksullukla mücadelede belirlenen hedeflere ulaşılamaması durumunda ortada sorumlu tutulabilecek açık bir sorumluluk sahibi yoktur. Ancak hak temelli yaklaşımda, hakkı ihlal edilen yoksul kişi, bu hak ihlalden sorumlu olan organı hak ihlaliyle sorumlu tutabilecek ve bu hakkını talep etme imkanına sahip olacaktır. Yani yoksulluğun hak temelli yaklaşımla ele alınmasıyla, bir sonraki adımda, insan haklarının korunması düşüncesinin önemli özelliklerinden biri olan hesap sorulabilirliğin, yoksullukla mücadele politikalarına sokulması amaçlanmaktadır. Bu yaklaşım çerçevesinde insanın bir hak sahibi olduğunun altının çizilmesi, aynı zamanda yoksulluk içinde yaşayan insanların yoksullukla mücadele sürecine katılmasını ve bu insanların güçlenmesini teşvik edecektir.

221

Hak temelli yaklaşımın yoksullukla mücadele açısından taşıdığı önemin bir göstergesi de, hak temelli yaklaşımın konuyu sadece sonuca odaklı olarak ele almayı süreci de dikkate almasıdır. Bu yaklaşımda süreç te en az sonuç kadar önemlidir. Örneğin okuryazarlık oranının %99 olduğu iki ülke ele alalım. Geleneksel yaklaşımlar açısından iki ülke de eşit derecede başarılı olarak kabul edilir. Ancak hak temelli yaklaşım açısından bu sonuca ulaşılmış izlenen yol da önemlidir. A’ ülkesinin bu sonuca katılımcı ve teşvik edici bir yöntemle ulaşması ile B’ ülkesinin bu sonuca zorlama ve tehditlerle ulaşmış olması arasında fark vardır. Hak temelli yaklaşım açısından B’ ülkesinin ulaştığı sonuç bir başarı olarak kabul edilemez (Jahan, 2004:1).

Yoksullukla Mücadelede İnsan Hakları Yaklaşımının Temel Prensipleri

Yoksullukla mücadeleyi insan hakları penceresinden ele almak başka bir deyişle insan haklarına dayanan bir yaklaşımı yoksullukla mücadele politikalarının içine sokmak esasında, insan haklarının sahip olduğu temel ilke ve değerleri yoksullukla mücadele politikalarının da temel ilke ve değerleri haline getirmek amacına yönelik bir yaklaşımdır. Temel olarak, güçlendirme, hesap sorulabilirlik, ayrımcılık yasağı ve katılım (UN, 2004:13-19) gibi faktörlerin önemini vurgulayan bu ilkeler, yoksullukla mücadele politikalarının etkinliğinin sağlanması açısından önemli katkılar sağlayabilir.

Yoksulların Güçlendirilmesi

Hak temelli yaklaşım çerçevesinde, yoksullukla etkili bir şekilde mücadele edebilmenin önemli özelliklerinden birisi de yoksul insanların hak sahibi bireyler olarak güçlendirilmesidir. Bugün geniş ölçüde kabul edildiği gibi, yoksulları güçlendirilmesini içermeyen bir yoksullukla mücadele politikası etkili olamayacaktır. Ve yoksulları güçlendirmek için de, yoksullukla mücadeleyi insan hakları temelli bir yaklaşımla ele almak gereklidir. (UN, 2006b:pr.18) Temel olarak güçlendirme (empowerment) terimiyle kastedilen, hayatlarını etkileyen kurumsal mekanizmalara katılma, etkileme, kontrol etme ve gerektiğinde bu kurumları sorumlu tutmalarını sağlamak için, yoksul insanların varlıklarını ve yapabilirliklerini genişletmek olarak değerlendirilebilir. Buna göre yoksul insanları güçlendirmek için, bu insanların

kendi refahlarına yönelik harekete geçmelerinin önündeki resmi ve gayri resmi engelleri kaldırmak gerekmektedir (World Bank, 2002). Yoksullukla mücadele-güçlendirme ilişkisinde, yoksulluk kavramı çok boyutlu olarak ele alınmalıdır. Çünkü güçlendirme kavramı, tek boyutlu olarak sadece yoksul insanların gelirlerinin artırılması gibi bir hedefle sınırlı olarak işlev göremez. Zaten yoksul insanların penceresinden bakıldığında güçsüzlüğe neden olan tek faktör de gelir eksikliği değildir. Örneğin yoksulluğu, yoksul insanların kendi deneyimleri ve kendi sözleriyle anlamak amacıyla gerçekleştirilen, “yoksulların sesi”(Voice of the Poor) adlı çalışmaya göre, güçsüzlük birbiriyle ilişkili on farklı yoksulluk boyutuyla ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Buna göre bu boyutlar şu şekilde sıralanabilir: (Narayan vd, 2000:2)

- Geçim olanakları ve varlıklar, güvenilirmez, sezonluk ve yetersizdir.
- Yoksulların yaşadıkları yerler, izole edilmiş, riskli, hizmet gitmeyen ve damgalanmış bölgelerdir.
- Yoksulların vücutları, aç, halsiz, hasta ve yoksul görünüşlüdür.
- Kadın erkek ilişkileri, sorunlu ve eşitsizdir.
- Sosyal ilişkiler ayrımcı ve dışlayıcıdır.
- Güvenlik eksiktir ve ortam huzursuzdur.
- Daha güçlü olanların davranışları, aldırma ve suistimal edici olarak algılanmaktadır.
- Kurumlar güçsüzleştirici ve dışlayıcıdır.
- Yoksulların organizasyonları zayıf ve bağlantısızdır.
- Bilgi, eğitim, kendine güven ve yetenek eksikliği yüzünden yapabilirlikleri zayıftır.

Yukarıdaki tüm faktörler göz önünde bulundurulduğunda, yoksul insanların güçlendirilmesi için hem bireysel olarak ihtiyaç duydukları eğitim, sağlık, barınma gibi ihtiyaçlarının, hem de sorunlarını çözmek amacıyla topluca hareket edebilmelerini sağlayacak olan örgütlenme gibi ihtiyaçlarının önündeki engellerin kaldırılmasının gerektiği açıktır. Aynı zamanda burada bahsedilen resmi ve gayri resmi engelleri de, devlet, özel kurumlar, sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler gibi resmi olarak nitelendirilebilenlerin yanında, yoksulları dışlayan toplumsal normlar, yolsuzluk gibi gayri resmi engelleri de kapsayacak bir şekilde düşünmek gerekir (World Bank, 2002:VI).

222

Hesap Sorulabilirlik

Yoksulluğu hak temelli bir yaklaşımla ele almak ve yoksullukla mücadele politikalarına hak temelli yaklaşımı yerleştirmekteki en önemli amaçlardan birisi, insan hakları mekanizmasının sahip olduğu hesap sorulabilirliğin yoksullukla mücadele stratejilerini güçlendireceği düşüncesidir. Daha önceki bölümlerde bahsettiğimiz gibi, yoksulluk nedeniyle ihlal edilen insan hakları, aslında bir çok uluslararası insan hakları belgesinde tanınmış haklardır. Ancak hak sahibi olanların bu hakları yerine getirmekle yükümlü olan organlardan etkili olarak hesap sorabileceği bir mekanizma oluşturulmadığı sürece bu haklar kağıt üstünde kalacaktır. Ancak bu noktada belirtmek gerekir ki, burada bahsedilen hesap sorulabilirlik sadece yargısal mekanizmalarla sınırlı olarak anlaşılmalıdır. Yargısal ve yargısal olmayan hesap sorulabilirlik mekanizmaları arasında önemli farklar vardır. Yoksullukla mücadele de hak temelli yaklaşım açısından hesap sorulabilirlik önemli bir adımdır ve bu çerçevede etkili bir hesap sorulabilirlik mekanizması gereklidir. Ancak bu mekanizma mutlaka yargısal bir mekanizma olmak zorunda değildir (UN, 2004:16).

Bu düşüncüyü özellikle 1980’lerden itibaren uyguladıkları “istikrar” ve “yapısal uyum” politikalarıyla bir çok ülkede yoksulluk ve eşitsizlik üzerinde önemli etkileri olduğu bilinen IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların insan hakları-yoksulluk ilişkisine etkilerini de dikkate alarak değerlendirmek gerekmektedir. İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesine ait geleneksel yaklaşımda, bu alandaki sorumluluk devlete ait olarak görülmektedir. Mevcut düzenlemeler çerçevesinde uluslararası örgütlerin politikalarının insan hakları açısından sorgulanabileceği etkin bir mekanizma yoktur. Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası örgütler ve hatta Birleşmiş Milletlerin kendisi insan hakları sözleşmelerinin imzacı tarafı olmadıkları için, bu sözleşmeler çerçevesinde oluşturulan insan hakları koruma mekanizmalarının uluslararası örgütler açısından herhangi bir bağlayıcılığı olmadığı iddia edilebilmektedir (Keohane, 2003:133-135). Ayrıca ne Dünya Bankasının ne de IMF’in kurucu anlaşmalarında da insan haklarına dair herhangi bir hüküm bulunmamaktadır (Usal, 2008:239). Bu çerçevede bu kuruluşların insan haklarıyla ilgili sorumluluklarına dair tek bağ, ekonomik ve sosyal işbirliğini sağlamak için birer Birleşmiş Milletler ihtisas kuruluşu olarak kabul edilen kuruluşların, Birleşmiş Milletler ile aralarındaki hukuki ilişkinin temelini teşkil eden özel şarttan kaynaklanmaktadır. Şart’tan kaynaklanan bu sorumluluğun da pozitif değil ama negatif ve nötr bir sorumluluk olduğu belirtilmektedir. Buna göre Birleşmiş Milletler ihtisas kuruluşları, sadece Şarttaki ilkelere ve amaçlara aykırı

harekette bulunmamak, insan hakları ihlallerine hiçbir surette katkı sağlamamak ve insan hakları hükümlerini de içine alacak şekilde tüm Şart'a saygı göstermekle yükümlüdürler (Usal, 2008:238). Esasında bu düşünceden hareketle bu kuruluşların Birleşmiş Milletler ile aralarındaki Şart'a aykırı hareket ettiği ifade edilebilir. Çünkü bu kuruluşlar tarafından kredi karşılığı dayatılan politikaların yoksulluk üzerindeki olumsuz etkisi aynı zamanda bir insan hakları ihlali olarak değerlendirilmelidir. Bu durumda bu kuruluşların şarttan kaynaklanan, hiçbir surette insan hakları ihlallerine katkı sağlamamak yükümlülüğünü ihlal ettikleri sonucuna ulaşılabilir.

Ayrımcılık Yapmama ve Eşitlik

Eşitlik, bir toplum içerisinde yaşayan tüm insanların, mevcut mal ve temel insan ihtiyaçlarını yerine getirmek için gerekli hizmetlere eşit bir şekilde erişim hakkına sahip olmalarını gerektirir. (UNDP, 2003:1) Ancak bu gün, yoksulların sık sık ayrımcılık, eşitsizlik, sosyal dışlanma, yabancılaşma veya yaşadıkları toplumdan izole edilme gibi durumları yaşadığı bilinmektedir. Bu yönüyle bakıldığında eşitsizlik, yoksulluğun bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Aslında yoksulluk ve eşitsizlik ilişkisi sadece tek yönlü bir ilişki değildir. Buna göre eşitsizlik bazen yoksulluğun sonucu olabileceği gibi bazen de yoksulluğun sebebi olabilmektedir (UN, 2001:pr.11).

Ayrımcılık yasağı ve eşitlik uluslararası insan hakları hukukunun en temel ilkeleri arasındadır. Bu gün baktığımızda bu ilkeler bütün önemli insan hakları belgelerinde güvence altına alınmıştır. Bu çerçevede eşitlik ilkesinin insan hakları açısından önemi ve bu ilkenin insan haklarının korunması sürecinde edindiği yer göz önünde bulundurulduğunda, insan hakları yaklaşımının yoksullukla mücadele stratejilerine önemli bir katkı sağlayabileceği sonucuna ulaşabiliriz.

Katılım

Katılım, yoksullukla mücadeleye insan hakları bağlamında yaklaşmanın en temel unsurlarından birisidir. Bu ilke, bu güne kadar gerek yoksulluğun anlaşılmasında gerekse yoksullukla mücadele politikalarının belirlenmesinde göz ardı edilen yoksulların kendi seslerinin duyulmasını sağlayacaktır. Burada amaç yoksulları, yoksullukla mücadelede sadece pasif alıcı konumundan çıkartarak, sürecin içine katılmalarını sağlamaktır. Bu noktada belirtilmesi gereken bir husus da, katılımın etkili olabilmesinin diğer insan haklarının gerçekleştirilmesine derinden bağlı olduğudur. Katılım ancak dernek kurma, örgütlenme, ifade özgürlüğü, bilgi edinme ve belirli bir ekonomik güvenliğin sağlanabilmesi halinde bir anlam ifade edecektir (UN, 2004:19).

Hak Temelli Yaklaşımın Yoksullukla Mücadele Açısından Önemi

Yoksullukla mücadele sürecinin hak temelli bir yaklaşımla ele alınmasının bu sürece hangi noktalarda katkı sağlayabileceğini ortaya koymak için akla ilk gelen şey, insan hakları norm ve standartlarının ulaşılmış olduğu ulusüstü meşruiyetin etkisidir. İnsan haklarının ulaşılmış olduğu bu meşruiyet birbiriyle ilgili birkaç sebebe dayanmaktadır. Bunlardan birincisi, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin giriş bölümünde de belirtildiği gibi insan haklarının, "insanlığın onur ve değerlerinden" kaynaklandığının büyük oranda kabul ediliyor olmasıdır. İkincisi ise, İnsan haklarıyla ilgili düzenlemelerin dünyanın her bölgesinde geniş oranda kabul edilmiş olmasıdır. Bu gün baktığımızda dünyadaki bütün devletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisinden etkilenirken 150 den fazla devlet ise ikiz sözleşmeler olarak bilinen "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi" ile "Sivil ve Politik Haklar Uluslararası Sözleşmesi"ni imzalamış bulunmaktadır. Üçüncüsü ise dünyadaki her devletin insan haklarıyla ilgili en az bir anlaşmaya taraf olması ve bu anlaşmanın yükümlülüklerini yerine getirmeyi kabul etmiş olmasıdır (UN,2004:1). İnsan hakları'nın gerek küresel ölçekte sahip oldukları geniş meşruiyet gerekse düzenledikleri alanda açık hükümlere sahip olmaları gibi özellikleri nedeniyle yoksullukla mücadele stratejileri açısından önemli avantajlara sahip oldukları düşünülmektedir. Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin ifadesiyle, "Yoksullukla mücadele politikaları, uluslararası insan haklarına dayanacak olursa muhtemelen daha etkili, sürdürülebilir, kapsayıcı, eşitlikçi ve yoksulluk içinde yaşayanlar için daha anlamlı olacaktır (UN, 2001:pr.13).

Yoksullukla mücadelede insan hakları yaklaşımının kutsadığı değer ve normlar yoksulları güçlendirecek bir potansiyele sahiptir. Yoksulları güçlendirmeden yoksullukla etkin bir şekilde mücadele edilmesinin mümkün olmadığı, günümüzde geniş ölçekte kabul edilen bir gerçektir. Bu nedenle yoksullukla mücadelede insan hakları yaklaşımı büyük önem arz etmektedir. Ayrıca, yoksullukla mücadelede insan hakları yaklaşımı, yoksullukla mücadele

sürecinin sonuçları kadar bu sürecin kendisine de dikkat çekecektir. Yoksullukla mücadelede Sosyo-Ekonomik gelişme yaklaşımları genellikle gelir miktarıyla ölçülen yoksulluk değerlerine odaklanmaktadır (UN, 2006:8). Ancak yoksulluk sorununa insan hakları penceresinden bakmak, yoksulluğa yönelik, olarak temelde insanın onurunu, refahını ve mutluluğunu dikkate alan daha kapsamlı ve hassas bir algılama yaratacaktır. Böylece yoksulluk sorunu sadece, gelir miktarıyla sınırlı olarak algılanmaktan çıkacak, insan onuru temelinde yapabilirliklerin, seçimlerin, güvenliğin de dikkate alındığı bir sorun olarak algılanacaktır (Arbour, 2006).

Bu gün dünyadaki tüm insanlar vazgeçilemez bir takım hak ve temel özgürlüklere sahip olduklarının farkındadırlar. Bu hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi tüm devletlerin ve ulusalüstü bir çok kuruluşun amaçları arasında yer almaktadır. Günümüzde insan haklarının herkes tarafından etkili bir şekilde kullanılması ve geliştirilmesi sadece ulus devletlerin sorumluluğuna bırakılmamakta, bu amaçla kurulmuş olan bir çok uluslararası kuruluş bulunmaktadır. Bu nedenle herhangi bir insan hakları ihlali hemen uluslararası toplumun dikkatini çekmekte ve konuyla ilgili uluslararası hukuki düzenlemeler harekete geçirilebilmektedir. Bu nedenle, eğer yoksulluğun da insan haklarını ihlal eden bir sorun olduğu kabul edilirse yoksulluğun önlenmesine yönelik politikalar da insan haklarını koruma mekanizmaları arasındaki yerini alacak ve daha güçlenecektir (Sengupta, 2003:4).

Özetle insan hakları yaklaşımının yoksullukla mücadeleye: (a) İnsan haklarıyla güçlendirilmiş yoksullukla mücadele stratejilerinin yasal zorunluluk konusu olmasını sağlamak, (b) yoksullukla mücadele stratejilerinin bakış açısının, yoksulluğu destekleyip sürdüren ayrımcı yapılara doğru genişlemesini sağlamak, (c) yoksulluğun sebepleri açısından önemli bir faktör olan sivil ve politik hakların güçlenmesine yardım etmek, (d) sosyal ve ekonomik hakların gerçekleşmesinin, sadece ulaşılmaması hedeflenen özelemler olmaktan öteye, bağlayıcı yükümlülükler olarak kabul edilmesini sağlamak, (e) yoksulların karar verme sürecine etkin bir şekilde katılmasını sağlayacak olan yasal ortamı oluşturmak, (f) serbest ticaret adına en temel yükümlülüklerin yerine getirilmemesi veya bu konudaki gerilemelere bir uyarı olmak ve (g) politika yapıcılarının eylemlerinden dolayı sorumlu tutulabilmelerine yönelik kurumsal yapıyı güçlendirmek gibi farklı avantajlar sağlayabileceğini söyleyebiliriz (UN, 2002: 5).

224

Tüm bu yönleri dikkate alındığında “insan hakları ve yoksulluk” konusunun önemi ortaya çıkacaktır. Yoksulluğun ortadan kaldırılması veya azaltılması iyi niyet ve hayırseverlik mekanizmalarıyla sınırlı politikalarla çözülemeyecek bir sorundur. Bu nedenle yoksullukla mücadelenin insan hakları penceresinden değerlendirilmesi, küreselleşene dünyada yoksullukla mücadele açısından yeni bir bakış açısının oluşmasını sağlayacaktır.

SONUÇ

Son zamanlarda yoksulluğu tüm yönleriyle anlamaya ve etkili çözüm yolları bulmaya yönelik çalışmalarda yoksulluğun insan haklarına duyarlı bir yaklaşımla ele alınması gereken bir sorun olduğu sıkça dile getirilmektedir. Bu yaklaşım hem yoksulluğun anlaşılması ve hem de bununla bağlantılı olarak etkili çözüm üretilebilmesi açısından önemli boyutlar içermektedir. Konu, insan haklarının gerçekleşmesi boyutuyla değerlendirildiğinde, yoksulluğun bu hedefin önünde bir engel olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Çünkü, insan hakları, ancak tüm insanlık bu haklara güvenlik içinde erişebilirse tam anlamıyla gerçekleşmiş olur. Dünyamız bu gün bu idealden çok uzaktadır. Dünyanın geneline baktığımızda yoksullukla az veya çok bağlantılı birçok insan hakları ihlali görebiliriz. Bu bağlantı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 25. paragrafında belirtilen, “Bir kimsenin, kendisinin ve ailesinin sağlık ve esenliği için uygun gıda, giyim, barınma ve tıbbi bakımı içeren bir yaşam standardına sahip olması” hakkında olduğu gibi doğrudan ya da sivil ve politik haklarda olduğu gibi dolaylı yoldan olabilir. Konu, yoksullukla mücadele boyutuyla ele alındığında ise, yoksullukla mücadelenin insan hakları temelinde ele alınması gündeme gelecektir. Yoksullukla mücadelenin, uzun zamandır uygulamakta olan ekonomik büyüme veya hayırseverlik odaklı çözüm önerilerinden insan haklarına dayanan bir yaklaşıma doğru evrilmesi yani yoksullukla mücadele politikalarının, insan haklarına dayanması bu politikaların daha etkili, kapsayıcı ve eşitlikçi bir hale gelmesini ve yoksulluk içinde yaşayanlar için daha anlamlı olmasını sağlayabilir.

Bu bağlamda yoksulluğun insan haklarını ihlal eden bir sorun olarak kabul edilmesi ve yoksullukla mücadelenin aynı zamanda insan haklarına saygı gösterme, koruma ve geliştirme zorunluluğunun da bir parçası olarak görülmesi sürecinde, yoksullukla doğrudan ilgili olan ekonomik, sosyal ve kültürel hakların, diğer haklarla bağlantılı ve etkileşimli olarak insan haklarının bütünselliği ilkesi çerçevesinde ele alınması ilk ve önemli bir adımı oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- UN(1992a). “**Human Rights and Extreme Poverty**”, A/RES/47/134, 18 Aralık 1992.
- UN(1993). “**World Conference on Human Rights, Vienna Declaration and Programme of Action**”, A/CONF.157/23, 12 Temmuz 1993.
- UN(1995). “**World Summit For Social Development**”, Copenhagen, Denmark, 6-12 Mart 1995, A.CONF/ 166/9, 19 Nisan 1995.
- UN(2000b). “**Globalization and its Impact of the Full Enjoyment of All Human Rights: Preliminary Report of the Secretary General**”, A/55/342, 31 Ağustos 2000.
- UN(2001). “**Poverty and the International Covenant on Economic Social and Cultural Rights**” E/C. 12/2001/10, 10 Mayıs 2001.
- UN(2002). “**Draft Guidiliness: A Human Rights Approach to Poverty Reduction Strategies**” Office of the High Commissioner for Human Rights, 2002, HR/PUB/06/12.
- UN(2004). “**Human Rights and Poverty Reduction: A Conceptual Framework**”, Office of the High Comisionare for Human Rights, HR/PUB/04/01, Newyork and Geneva, 2004.
- UN(2006a). “**Observance of the International Day fort he Eradiction of Poverty: Report of the Secretary-General**”, A/61/308, 5 Aralık 2006.
- UN(2006 b). “**Principles end Guidelines for a Human Rights Approach to Poverty Reduction Strategies**”, Office of the High Commissioner For Human Rights, HR/PUB/06/12.
- UNDP (2003). “**Poverty Reduction and Human Rights: A Practice Note**”, UNDP, Haziran 2003.
- World Bank (2002). “**Empowerment and Poverty Reduction: A Sourcebook**”, (Çevrimiçi): <http://siteresources.worldbank.org/INTEMPowerment/Resources/486312-1095094954594/draft.pdf> Erişim:22.08.2013
- Avrupa Konseyi, “Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı”, Strasburg, 3 Mayıs 1996.
- British Institute of Human Rights (2008). “**Human Rights and Poverty-Pre Briefing**” 21 Ağustos 2008, Çevrimiçi: www.bih.org.uk, Erişim:22.08.2013.
- International Council on Human Rights Policy (2003). “**Duties Sans Frontieres, Human Rights and Global Social Justice**”, Versoix, Switzerland.
- Foster J., Seth S., Lokshin M., Zurab S.(2013). “**A Unified Approach to Measuring Poverty and Inequality**” World Bank.
- Katsui, H.(2008). “Downside of the Human Rights- Based Approach to Disability in Development”, **Institute of Development Studies Helsinki University**, Working Paper 2/2008, (Çevrimiçi): <http://www.valt.helsinki.fi/kmi/english/HRBA.doc>, Erişim:23.08.2013.
- Selim J. (2004). “**Human Rights Based Approach to Poverty Reduction- Analytical Linkages, Practical Work and UNDP**”, 2004, (Çevrimiçi): http://www.cihc.org/members/resource_library_pdfs/2_Law_and_Protection/2_6_Rights_based_Assistance/HR_approach_to_Poverty_Reduction.pdf, Erişim:25.08.2013.

Boesen, J.K., Thomas M. (2007). “**Applying a Right-Based Approach: An Inspirational Guide For Civil Society**”, The Danish Institute for Human Rights, 2007.

Picod, A. (2004). “Approachs to Poverty a Note Fom the Human Rights Perspective”, **Researchers Meeting, Poverty: The Relevance of Human Rights to Poverty Reduction**, International Council On Human Rights Policy, Geneva, 24-25 Kasım 2004. (Çevrimi):http://www.ichrp.org/files/papers/145/121_Picod.pdf, Erişim 05.05.2009.

Şenses, F.(2006). **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**, İletişim Yayınları, 4.Baskı, İstanbul.

Fukuda Parr, S.(2007). “Human Rights and National Poverty Reduction Strategies: Conceptual Famework for Human Rights Analysis of Poverty Reduction Strategies and Reviews of Guetemala and Nepal”, **The Human Rights Institue, Economic Rights Working Paper Series**, Working Paper 2, University of Connecticut.

Piovesan, F.(2003).“Poverty as a Violation of Human Rights”, Unesco Poverty Project, **Ethical and Human Rights Dimensions of Poverty: Towards a New Paradigm in the Fights Against Poverty, Jurist Seminar**, Sao Paulo.

Bengoa, J. (2004).“Poverty and Human Rights, a Challenge”, **Comperative Resarch Programme on Poverty Newsletter**, Vol. 11, No.3.

Buğra, A.(2006). “**Yoksullukla Mücadele Hayırseverlik Değil**” Radikal İki, 10.11.2006.

Narayan, D., Chambers, R., K.Shah,M.- Petesch, P.(2000). “**Voice of the Poor: Crying out for Change**”, Oxford University Pres.

226

Keohane, R.(2003). “Global Governance and Democratic Accountability” İçinde: **Taming Globalization: Frontiers of Governance**, Ed:David Held- Mathias Koenig-Archibugi, Polity Pres.

Usal, Z.O.(2008). “Dünya Bankası ve IMF Kapsamında Uluslararası Finans Kuruluşları ve İnsan Hakları” **İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:39.

Arbour, L. (2006). “Using Human Rights to Reduce Poverty”, **Development Outreach**, World Bank Institute, October.

Sengupta, A. (2003). “Poverty Eradiction and Human Rights”, **Unesco Seminar Ethical and Human Rights Dimensions of Poverty: Towards a New Paradigm in teh Fights Against Poverty**, New Delhi.